

Україна – США: дилеми стратегічного партнерства

УДК 94:327.7 (477)+351.88

Summary

The article is devoted to the complex US-Ukraine bilateral relations. The author reflects on the causes/questions about situational US attitude to Ukraine in the recent past, about the origins of the strategic partnership, the US support of our country in the confrontation with Russia.
Keywords: USA, US-Ukraine bilateral relations, situational attitude, origins of the strategic partnership, the confrontation with Russia.

Визначальним фактором збереження суверенітету України, стабільного світового і регіонального становища та поступального її розвитку є співпраця зі Сполученими Штатами Америки. США захищають Україну в її протистоянні російським агресорам не тільки через міжнародно-правові механізми, а й через уведення односторонніх економічних санкцій. Так, 12 вересня 2014 р. США до списку санкціонованих додали Сбербанк Росії, Транснефть, Сургутнефтегаз, Газпром нефть, Лукойл, Газпром, а також п'ять оборонних й високотехнологічних державних корпорацій, зокрема Ростехнологии [1].

Наведемо коротку інформацію про рівень двостороннього співробітництва: визнання України – 25 грудня 1991 року. Встановлення дипломатичних відносин – 3 січня 1992 року. Дипломатичні установи: Посольство України в США, Генеральні Консульства України в Нью-Йорку, Сан-Франциско та Чикаго, Посольство США в Україні. Кількість чинних документів – 137.

Фактично з установленням дипломатичних відносин зв'язки між державами розвивалися доволі активно, хоча й суперечливо. Започаткуванню українсько-американських відносин сприяв офіційний візит Президента України в США у травні 1992 р., яким розпочато творення договірно-правової основи співробітництва.

Незважаючи на досить інтенсивні двосторонні контакти протягом 1992 р., Сполучені Штати виявили недостатнє розуміння та усвідомлення нових політичних реалій, що виникли в Європі з розпадом Радянського Союзу. Американській адміністрації була властива інерція сприйняття відносин з Україною головним чином крізь призму відносин із Росією. Водночас проросійські кола у Вашингтоні сприймали Україну, її ядерність як потенційну загрозу безпеці самої Росії, у чому переконували США, вважаючи українську державність явищем тимчасовим і перехідним.

Сполучені Штати відверто блокували політичні та економічні контакти з Україною до ратифікації

нею Договору про СНО-1, Лісабонського протоколу та приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

Певні зміни щодо сприйняття України внесли не американські політики, а законодавці – конгресмени Палати представників Конгресу США, візит яких в Україну відбувся у квітні 1993 року. На їхнє переконання, нашу країну слід було розглядати як окрему суверенну державу, прагнення якої до незалежності повинно бути підтримане з боку Вашингтона. Одним із перших прихильників перегляду американської концепції щодо України став спеціальний радник держсекретаря США зі зв'язків з новими незалежними державами С. Телботт. Він вважав, що у відносинах з Україною потрібно перенести центр ваги з проблем ядерного роззброєння на широке коло питань співробітництва і розвиток відносин

США – Україна незалежно від відносин із Росією.

Під час перебування в Києві (1993 р.) наступний державний секретар США У. Крістофер запропонував Україні долучитися до програми НАТО «Партнерство заради миру», яку можна розглядати тактичним засобом для забезпечення безпеки країн Центральної та Східної Європи.

Подоланням кризового стану відносин стали результати зустрічі в Москві 14 січня 1994 р. президентів США, Росії та України з питань ядерного роззброєння, яка завершилася підписанням Тристоронньої заяви. Після ратифікації Верховною Радою України ДНЯЗ розширилося співробітництво з МВФ, Міжнародною фінансовою корпорацією, ЄБРР та ЄС.

Отже, позитивним наслідком глобальних рішень України щодо ядерної зброї стала розбудова українсько-американських відносин.

Важливим політичним результатом візиту Президента України до США (19-23 листопада 1994 р.) стало підписання Хартії українсько-американського партнерства, дружби і співробітництва, а також укладання 14 документів. Значним політичним успіхом дипломатії було ство-

Альберт Гор, віце-президент США 1993-2001 рр.

рення Українсько-американської міждержавної комісії на чолі з Президентом України Л. Кучмою та віце-президентом США А. Гором у вересні 1996 року. Комісія утвердилася як практичний механізм реалізації засад стратегічного партнерства та постійного діалогу з широкого кола двосторонніх і багатосторонніх питань, що становлять взаємний інтерес.

Таким чином в українсько-американських відносинах протягом 1990-2010 рр. спостерігалися як етапи зближення (коли йшлося про можливе стратегічне партнерство), так і періоди дистанціювання (коли у Вашингтоні обговорювалася можливість застосування санкцій проти України). Хоча Вашингтон надавав політичну підтримку руху за незалежність і демократію в Україні, однак провідним партнером Сполучених Штатів у цьому регіоні залишалася Росія. Саме ця обставина визначала політику щодо інших країн пострадянського простору. Звісно, США та інші західні країни побоювалися, що розпад СРСР призведе до дестабілізації ситуації в регіоні. Цю позицію чітко означив Президент США Дж. Буш ще на початку серпня 1991 р. під час свого візиту в Київ, коли він заявив, що Сполучені Штати Америки підтримуватимуть свободу в Україні, але не незалежність від СРСР. Сепаратистські тенденції в тодішній УРСР Президент США назвав «самогубним націоналізмом». Усього через три тижні по тому Україна заявила про свою незалежність.

Найважливіші напрями у співробітництві двох держав на початку тисячо-

ліття сконцентрувалися на стабілізації ситуації в Іраку, проведенні прозорих парламентських виборів у 2006 р., підтримці з боку Вашингтона вступу України до НАТО і СОТ, питаннях розширення демократичних перетворень в Україні тощо. В економічній сфері підписано Протокол про доступ на ринки товарів і послуг, Україні надано статус країни з ринковою економікою, Конгресом США скасовано поправку «Джексона-Веніка» тощо.

Одним із пріоритетів США у співпраці з Україною є підтримка намагання українців досягти енергетичної незалежності. Американські компанії ExxonMobil і Chevron дуже зацікавлені роботою на українському енергоринку і, за ствердженням Посла США в Україні, мають принести новітні технології, ноу-хау й американські гроші в український енергетичний сектор.

Україна і США домовилися про постачання ядерного палива для атомних електростанцій американської компанії Westinghouse, яке в Україні успішно пройшло експертизу. Відтепер Росатом утратив монополію на українському ринку ядер-

ного палива, але поки що, на відміну від російського Газпрому, залишається постачальником. У подальшому питаннями доправлення та завантаження цього палива займатиметься експлуатуюча організація всіх діючих АЕС — компанія НАЕК «Енергоатом». Чинний контракт між Енергоатомом і шведським підрозділом Westinghouse Electric-Sweden AB на постачання ядерного палива для українських АЕС 11 квітня 2014 р. сторони домовилися продовжити ще на 5 років — до 2020 року. Однак співпраця з Westinghouse допускає подальше використання російського палива, адже відповідно до згаданого контракту американські паливні збірники будуть завантажені лише на два енергоблоки Південно-Української АЕС і на один блок Запорізької АЕС. Решта 12 реакторів ще працюватимуть на російському паливі.

Особливою подією в українсько-американських відносинах стали домовленості, закріплені в Хартії України – США про стратегічне партнерство від 20 грудня 2008 року. Визнаючи важливість ефективно функціонуючого енергетичного сектору, сторони

планують тісно співпрацювати над відбудовою та модернізацією потужностей української газотранспортної інфраструктури, диверсифікацією та забезпеченням українських джерел ядерного палива, що зменшить залежність України від інших іноземних постачальників. Американська сторона зацікавилася питаннями видобутку сланцевого газу на території України.

На розвиток Дорожньої карти пріоритетів українсько-американського співробітництва Україна та США започаткували двосторонню групу з питань енергетики. Відповідно до Декларації саміту США – ЄС від 10 червня 2008 р. країни поглиблюють тристоронній діалог із Євросоюзом щодо посиленої енергетичної безпеки. Питання, що обговорювалися під час офіційного візиту в США Президента України у квітні 2010 р., стосувалися співробітництва в галузі атомної енергетики, з питань ядерної безпеки, у сфері торгівлі та інвестицій, спільних дій з метою подолання наслідків економічної кризи. Одним із важливих напрямів співпраці є створення міждержавного органу високого рівня, який за пропозицією України визначено комісією з питань стратегічного партнерства.

Активний діалог України – США підтверджується низкою контактів у наступні роки, серед яких згадаємо візит в Україну 4 листопада 2013 р. помічника держсекретаря США з питань Європи та Євразії В. Нуланд; 5 грудня 2013 р. – візит в Україну В. Нуланд для участі в Міністерському засіданні ОБСЄ

в Києві. 1 лютого 2014 р. – зустрічі в рамках Мюнхенської конференції з питань безпеки тощо.

Працюють також двосторонні структури високого рівня. Головним українсько-американським міждержавним органом, діяльність якого спрямована на реалізацію положень Хартії стратегічного партнерства, є двостороння Комісія стратегічного партнерства (КСП), у якій співголовують Міністр закордонних справ України і державний секретар США. КСП координує діяльність шести міжгалузевих механізмів, до компетенції яких віднесено питання політичного діалогу і верховенства права, нерозповсюдження та експортного контролю, енергетичної та ядерної безпеки, науки і технологій, торгівлі та інвестицій, а також оборони. Діалог у торговельно-економічній сфері інституційно організований у формі двосторонньої Ради з питань торгівлі та інвестицій.

Стосовно торговельно-економічного співробітництва варто зазначити, що у 2013 р. загальний товарообіг між Україною та США становив 2752,8 млн доларів. Дефіцит балансу двосторонньої торгівлі становив 814,8 млн доларів. При цьому відбулося падіння експорту українських товарів до США на 20,8%, що на кінець листопада

2013 р. становило 969 млн доларів. Водночас, імпорту американської продукції в Україну зріс на 3,5% (або на 60,7 млн дол.) і становив 1783,8 млн доларів. Питому вагу українського експорту становлять такі товарні групи: №28 (продукти неорганічної хімії), №72 (чавун і сталь), №73 (вироби з чавуну та сталі) і №27 (енергетичні матеріали). За обсягом прямих інвестицій, залучених в економіку України, США посідають дванадцяте місце. Станом на 1 жовтня 2013 р. в економіку нашої країни залучено 985,8 млн дол. американських інвестицій, що становило 1,7% усіх ПІІ.

Президент США Б. Обама, інші політичні діячі активно підтримали Україну в її боротьбі за державний суверенітет, незалежність і територіальну цілісність. Саме Сполучені Штати розпочали кампанію запровадження політичних та економічних санкцій щодо Росії, яка веде неоголошену війну проти суверенної Держави Україна (2014 р.). Саме Сполучені Штати розпочали діалог з російським керівництвом з метою мирного розв'язання проблеми та виходу з кризи. Державний секретар США запевнив українську сторону, що Президент Росії розуміє можливі наслідки таких дій. Це буде, на

думку американської сторони, не лише порушенням усіх міжнародних законів, а й надзвичайно небезпечними діями, які призведуть до міжнародної ізоляції та посилення санкцій. Німеччина, Франція та інші країни в Європі, без сумніву, відреагують на це. Державний секретар заявив також, що Вашингтон і Київ є партнерами та стратегічними союзниками [2].

Американські санкції проти Росії поширилися на Національне управління США з аеронавтики і дослідження космічного простору (NASA) [3], хоча ця заборона не стосується експлуатації Міжнародної космічної станції (МКС). Американське аерокосмічне агентство НАСА оголосило, що припиняє співпрацю з Росією на знак протесту проти політики РФ щодо Криму. Вашингтон також припинив видачу ліцензій на експорт і реекспорт військової продукції до Росії (у 2013 р. США експортували вибухові речовини і лазерні прилади загальною вартістю 1,5 млрд дол.) [4]. Президент США Обама закликав світ захистити Україну [5].

Отже, Україна розцінює партнерство зі Сполученими Штатами Америки як

стратегічне й упевнюється в тому, що до подібної позиції поступово наближаються й США.

Список використаних джерел:

1. США применили новые санкции против России. – 17:51 12.09.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.business.ua/articles/companies/SSHa_primenili_novye_sankcii_protiv_Rossii-74809/
2. Керрі упевнений, що Росія не вторгнеться в Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.untian.ua/politics/945254-kerri-ne-virit-scho-rosiya-vtorgnetsya-v-ukrajinu.html>
3. Див.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nr2.com.ua/News/economy_and_business/SSHA-oficialno-vvelinovyie-sankcii-protiv-Rossii-79906.html/
4. Американське космічне агентство NASA припинило співпрацю з Росією [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.interfax.com.ua/news/general/198943.html/>
5. Див.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gordonua.com/news/worldnews/Obama-prizval-mir-zashchitit-Ukrainu-i-poborot-Islamskoe-gosudarstvo-42917.html/>

Людмила Чекаленко,
завідувач кафедри
зовнішньої політики і
дипломатії Дипломатичної
академії України МЗС

АННОТАЦІЯ

В статье рассматривается комплекс вопросов двустороннего сотрудничества Украины – США. Автор размышляет о причинах ситуативного отношения Соединенных Штатов к Украине в недавнем прошлом, о корнях стратегического партнерства, о поддержке нашего государства в противостоянии (в войне) с Россией.

Ключевые слова: США, двусторонние отношения Украины – США, ситуативное отношение, истоки стратегического партнерства, противостояние с Россией.

АННОТАЦІЯ

Статтю присвячено комплексу двосторонніх відносин України – США. Автор розмірковує над причинами ситуативного ставлення Сполучених Штатів до України в недалекому минулому, над витокami стратегічного партнерства, над підтримкою нашої держави в протистоянні (у війні) з Росією.

Ключові слова: США, двосторонні відносини Україна – США, ситуативне ставлення, виток стратегічного партнерства, протистояння з Росією.

Уоррен Крістофер, державний секретар США 1993-1997 рр.